



C. XLV
Vol. XLV

ARALIK 2021
DECEMBER 2021

Sayı: 2
Issue: 2

Makalenin Geliş Tarihi: 10 Ağustos 2021
Makalenin Kabul Tarihi: 3 Aralık 2021

LUDWIG von MISES: DEVLETÇİLİK ELEŞTİRİSİ*
LUDWIG von MISES: CRITICISM OF STATISM

*Muammer Aktay***
*Ferdi Selim****

Öz

Mises'e göre devlet beşeri bir kurumdur. Bu söylem ışığı altında devletin insanın iyiliği ve esenliği için var olması gerektiği vurgulanır. Fakat bu temel amaçtan uzaklaşan yönetimler sıklıkla mutlak devletçilik politikaları yaratmaktadırlar. Mutlak devletçiliğin fikir ve programları müdahalecilik, sosyalizm, otarşi ve milliyetçiliktir. Bu politik doktrinlerde gözetilen ortak amaç bireyi zorlama, baskı ve tehditle kontrol altına almaktır. Yine bu görüş altında devletin beşeri bir kurum olduğu değil de, üstün, yüce ve güçlü bir yöne sahip olması gerektiği iddia edilir. İşte devletin beşeri bir kurum olmaktan çıkarılarak aşkın bir güç olarak soyutlanmasıyla devlet Tanrısal bir görünüme bürünür. Mises'e göre, bu sistemlerde yaratılan bu tür soyutlamalar özgürlük, demagoji ve yıkım gibi birçok kavramın iç içe girmesine neden olmaktadır. Bu tespitlerinden sonra Mises, devletçilik anlayışının politikalarına karşı insanlığın ilerlemeci ve iyileştirici gücü olarak liberalizmi anar ve bu yönde bir reçete hazırlar. Bu bağlamda makalemizin amacı devletçiliğin politik uygulama ve programlarının insanlığı nasıl mutsuzluğa, korkuya ve asimilasyona maruz bıraktığını, onların özgürlüklerini, eşitliklerini ve

* Yazarların birlikte hazırladığı bu çalışma Antalya'da 24-26 Nisan 2019 tarihinde düzenlenen 7. Uluslararası Multidisipliner Avrasya Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sivas/Türkiye, maktay@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6103-5598.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sivas/Türkiye, fselim@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2576-4499.

özel haklarını nasıl elinden aldığını Mises'in görüşleri ışığı altında gösterebilmektir. Ayrıca bu görüşlerden hareketle ya da konunun dışına çıkmadan eleştirel bakış açıları sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Devletçilik, Müdahalecilik, Sosyalizm, Milliyetçilik, Liberalizm.*

Abstract

According to Mises, the state is a human institution. In the light of this discourse, it is emphasized that the state should exist for the well-being and welfare of people. However, governments that move away from this basic purpose often create dirigiste policies. The ideas and programs of dirigisme are interventionism, socialism, autarky and nationalism. The common goal pursued in these political doctrines is to control the individual with coercion, pressure and threat. Again, according to this view, it is claimed that the state is not a human institution, but that it should have a superior, exalted and powerful aspect. In other words, the state ceases to be a human institution and the state takes on a divine appearance by being abstracted as an excessive power. According to Mises, such abstractions created in these systems cause many concepts such as freedom, demagoguery and destruction to be intertwined. After these determinations, Mises mentions liberalism as the progressive and healing power of humanity against the policies of statism and prepares a recipe in this direction. Within this context, aim of this study to show how the political practices and programs of statism expose humanity to unhappiness, fear and assimilation, and how it takes away their freedom, equality and private rights in the light of Mises' views. In addition, we will try to present critical perspectives based on these views or without going beyond the subject.

Keywords: *Statism, Interventionism, Socialism, Nationalism, Liberalism.*

Giriş

Mises (1881- 1973) çağdaş liberalist bir filozoftur. O, bu spesifik ve baskın yanının dışında üzerinde ısrarla durulması gereken birçok farklı yöne de sahiptir. Örneğin Avusturya'nın bu önemli isminin ekonomi, tarih ve siyaset gibi çeşitli alanlarda hatırı sayılır çalışmaları bulunmaktadır. Zengin bir zeminden hareket eden düşünürün özel mülkiyet, liberal eşitlik, özgürlük, devletin siyasi rolü gibi başat meseleler başta olmak üzere pek çok konuda özgün görüşlerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca Avusturya Okulu'nun temsilcileri arasında gösterilen Mises, liberalist bir filozof olarak anılsa da bu metinde de işaret edildiği gibi liberalizmin sınırları dışına uzanan görüşleri de bünyesinde toplayabilmiş bir düşünürdür. Bu açıdan Mises liberalist olmasına rağmen, Aydınlanma liberallerinin toplumsal meliorizmini ya da düzenin evrimsel bir süreçle iyiye gideceği fikrini şiddetle eleştirir (Salerno, 1990: 26). Bununla birlikte o, ne "sosyal liberalist" anlayışı destekleyen Thomas Hill Green (1836-1882), Leonard Trelawny Hobhouse (1864- 1929) gibi düşünürlerin öne sürmüş olduğu biçimiyle 'devletin birey üzerindeki haklarının artırılması' fikrine ne de David Friedman (1945-), Murray Rothbard (1926-1995) gibi liberteryenlerin ifadesiyle 'özgürlük ve bireycilikten hareketle devletçilik kurumuna karşı çıkılması gerektiği' inancına katılmaktadır. Mises, liberalizmin dogma veya ideolojiye dönüşerek kendi esnekliğini kaybetmemesi, güncelliğini korumak için bilim ve akıldan uzaklaşmaması gibi konulara özellikle önem vermektedir. Bu nedenle araştırmamızın girişinde, Mises'in düşüncelerinden

hareketle, bireyin önemi, rasyonel düşüncenin değeri ve devletin temeli ile ilgili çeşitli tartışma hususlarını ele alacağız. Bu meseleler üzerinde değerlendirmelerde bulunurken onun devletçiliğe yönelik eleştirilerinin esaslarına yönelik incelemelerde bulunmayı ihmal etmeyeceğiz. Ardından onun mutlak devletçilik anlayışının temel kaynağı ve dinamiği olarak gösterilen sosyalizm eleştirisini inceleyip nihayet müdahalecilik devlet modeli ve bununla ilişkili eleştirilerini ortaya koymaya çalışacağız. Son olarak Mises'in siyasi görüşlerini ve bu görüşlere yöneltilen eleştirileri birlikte değerlendirerek, bu tartışmalar etrafında şekillenen konuların da analizini yapmaya çalışacağız.

Mises'e göre felsefe tarihine baktığımızda çoğu politik felsefe genellikle bütüncül, tümel ya da genel ilkelerden hareketle sosyal araçları sistemleştirme arzusu içerisindedir. Bundan dolayı birey, özgürlük, praxis gibi kavramlarla ilgili yönelimleri açıklamada cevapsız birçok soru kalmıştır. Bununla birlikte sözü geçen soruları çözümlmek yerine Tanrı, devlet, doğa, ruh, dünya ruhu, ulusal tin gibi kavramların hiyerarşik bir sınıflaması içerisinde çeşitli metafizik sistemler kurmak neredeyse bir gelenek haline gelmiştir. Tümel, holistik veya eklektik öğelerden hareketle örgütler, reformlar, yapılar ve uygulamalar kurulmuştur. Bu açıdan temel yönergelerle insanı tanımaktan daha çok onu yönlendirebilecek araçları tanımak daha önemli görülmüştür. Ona göre bu araçlara önem veren çoğu filozof ideal toplumlar kurmak için, erdemlerin ve faziletli kişilerin güçlerini kabul etmişlerdir. Bu yaygın eğilimlerden hareketle bireyleri denetim altına almaya çalışan doktrinlere, rasyonel olmayan teoremlere, yanlış iktisadi hesaplarla gerçek durumları gizlemeye çalışan ekonomik iddialara karşı somut olandan hareket eden bir sistem fikri ortaya çıkmıştır (Mises, 1919/1983: 180).

Mises'e göre insanın hurafelere, önyargılara, hatalara karşı savaşmak için tek bir aracı vardır o da akıldır. Ancak Mises'in sisteminin merkezine katı bir akılcı sistemi yerleştirmesi insanın varoluşsal, duygusal boyutunu toplumun ise gelenek, ortak etkinlik gibi kavramlarını göz ardı etme tehlikesi vardır. Bunu aşmak için Mises tarihsel öykü, akıl, eylem arasında bir ilişki görür (Callahan, 2005: 236). Aklın temel yönergesi olan düşünmenin pratik alana indirgemesini eylem ortaya koyar. Aslında eylem, akıl ve deneyim arasında ilişki kurulmasını, piyasayı ve politikayı dünyanın gerçekliğine dayandırmak için gerekli görür. Mises'in pozitivizm ve ampirizmin yükselişiyle birlikte, sosyal bilimlerde fizik bilimlerinin yöntemlerini taklit etme arzusuna iktisattın da direnemeyeceği bir dönemde, insan eylemi bilimini (praxeology) iktisat üzerinden açıklama cesareti çok değerlidir (Leeson and Boettke, 2006: 261-262). Ona göre insan eylemleri ve akli ile belirli bir amaç içerisinde devam edecek, onlara sahip çıkacak ya da miras olarak kabul edecek uygulamaların varlığı toplumların geleceği için önemlidir. Hurafelere veya dogmalara dayanmayan mirası "atalarımızdan sadece maddi refahımızın kaynağı olan değişik sıradaki malların ürün stokları olarak almadık; düşüncemizin üretkenliğini borçlu olduğu teknolojileri, teorileri, düşünceleri ve fikirleri de miras olarak aldık" (Mises, 2008: 174). Sonraki bölümlerde üzerinde duracağımız gibi bu mirasın sahibi birey olsa da, çeşitli araçlarla bu miras bireylerin elinden ya da gerçek sahibinden çalınmıştır.

Mises, düşünce mirasından ya da düşünce inşasında merkezden uzaklaştırılan bireyin silikleştiğini belirtir. Ona göre bireysel düşünce miras ile toplumsal “ortak iyi” arasında bir zıtlık değil tam aksine birlik söz konusudur. Ancak bu birlik kolektif totaliter devletçi modellerle ortadan kaldırılmaktadır. Bu durumda birey, kesinlikle topluma değil de sosyalizm ve müdahaleci yöntemlerle devleti esir alan ideolojilere karşı mücadele etmek zorundadır. Çünkü “Toplum, insanın kendi kişiliğini feda etmesi gereken bir Moloch değildir” (Mises, 1944: 543). Bu açıdan birey ve toplum arasında var olan birlik amacını düşünceden alan önemli bir temsildir. Bu ortaklığın bireyler tarafından ve belirli bağlamlar içerisinde belirlenmesi seçim ve amaçlar için zorunludur (Mises, 2007a: xiv). Bu ortak birliği tesis eden kavrayış biçimi bulunduğu koşulları belirleyerek kişinin kendini gerçekleştirmesine imkân sağlayabilir. Birey bu özelliği ile pratik olana sahip çıkarak, toplumsal isteklerin gerçekleşmesi için yeni veya farklı yollar keşfetmeye yönelik çeşitli olanaklar bulabilir. (Mises, 2016: 42-41). Düşünmenin çok önemli bu kavşağı, insanın toplumda yeni anlamlar keşfedebileceği fikriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu keşif ile birey toplumda özgür eylemler gerçekleştirebileceğini ve böylece mutlu olabileceğini fark eder. Birey için mutluluk rasyonel olarak toplumun “ortak iyi”sini eşit bir biçimde gerçekleştirmektir. Çünkü insan toplumsal ortamı eylemleriyle yaratır ve o bu ortamda gelişebilen sosyal bir hayvandır (Mises, 2008: 179). Nihayet, toplumun insan eylemlerinin bir sonucu olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Mises’e göre grupların, toplumların, devletlerin oluşması ile insanlığın ilerlemesi arasında önemli bir ilişki vardır. Çünkü toplumsal alan, oluştuktan sonra insan iş bölümünü keşfederek ilerleme sağlamaya başlamıştır. Yani toplum oluşmadan önce insanların sahip olduğu ne bir iş bölümü ne de bir rekabet ortamı vardır. Bundan dolayı Jean Jacques Rousseau (1712-1778), Friedrich Engels (1820-1895) gibi filozofların toplum öncesine odaklanan argümanları eksiktir. Çünkü ona göre topluma geçmeden önce olduğu varsayılan doğa durumu gibi bir dönem için yapılan olumlu tahliller ve iyi tasvirler, toplumsal işbirliğinin gelişmediği, insan soyunun ilerlemediği bir çağ için yapılıyorsa, bu ütopyik olduğu ölçüde anlamsızlık da barındırır. Doğa durumunu ütopyik bir varsayım, kurgusal ya da hayali bir zaman olarak gösteren bazı filozoflar toplumun insanın amaçsal eyleminin bir ürünü olmadığını, bazı düşünürlere göre toplum ilahi bir hak olarak ve erdemli olan ruhun gücü ile oluşmuş, son olarak ise kimi entelektüeller devlet kurum söz konusu edildiğinde kan bağından bahsetmektedirler (Mises, 2008: 163). Bu görece farklı bakış açılarına sahip filozofların veya düşünürlerin bu hususta çeşitli hatalara düşmelerinin ortak nedeni, insanın gelişim serüvenini sağlıklı bir şekilde kavrayamamalarıdır. Mises’e göre özellikle ütopyacı bakış açılarına savunanlar, burjuvazi güvenliğinin imkânlarını sonuna kadar kullanarak, hayal dünyasına methiyeler dizmektedirler.

Mises, “ütopya havarileri” olarak da andığı bir grup düşünürü, bireyin hayati eylemlerini de içerisine alan kimi varoluşsal yönlerini önemsemeyen fikirlere, emeğin iş bölümünü küçümseyen programlara ve bireyin eylemini yararsız gösteren görüşlere sahip

olmaları nedeniyle şiddetle eleştirir. Ayrıca bu tür yorumlarda bulunan düşünürlerin devletle ilgili değerlendirmelerinin de genellikle hatalı olduğunu iddia eder. Ancak Mises bu iddiaların çoğulcu değil de, monolitik bir tarzda savunularını yapmaktadır. Çünkü Mises, bireyin teorik ve pratik yönlerini bütünselliğe feda eden görüşlerin, tümel ve ideal benzer sistemler olduklarını belirtir. Ona göre bu sistemlerin bireyi soyutlamak ve onu önemsizleştirmek için temel kavramları kudrettir. Bu kudret, temelde beşeri olanı yansıtsa da, bireylerin kontrolünü sağlamak için bireyüstü bir şekle bürünmüştür. Bu noktada devlet, beşeri olan işbirliğinin ve medeniyetin temeli değildir. Hatta devlet gücün ifadesine dönüşerek beşeri bir kurum olmaktan çıkıp insanüstü bir kudret haline gelir (Mises, 2010: 60).

Mises'e göre kudretin ifade ettiği şey dönemden döneme, toplumdaki topluma değişiklik göstermiştir. Özellikle inanç veya irrasyonel bir yapı olarak taboo, totem daha sonra dinlerle birlikte Tanrı fikrinin insanlar üzerindeki yarattığı etkiler, kudretin de birbirinden farklı görünümlere sahip olmasına sebep olmuştur. Mises'in iddia ettiği biçimiyle bu kudret çeşitli siyasi kurumların dogmatik tarzdaki devletçi anlayışları içerisine dâhil olmuştur. Ona göre liberalizmin tam olarak kavranamadığı ya da liberal uygulamaların etkin olmadığı dönemlerde devletçiliğin bu kudreti, "köleliği ve kökleşmiş ön yargıları" kullanarak insanlığı felaketlerin kıyısına getirmiştir. Liberalizmin XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda en iyi yönetim anlayışı olarak kabul görmesiyle birlikte ise devletçiliğin karanlık gücü baskılanmış, bireycilik ve özgürlük anlamını bulmaya başlamıştır. Ancak, kazanılan bu özgürlük uygulamaları ve araçları, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru yeniden kaybolmaya başlamıştır. Bu durumu Mises, belirli bir tedavi planı üzerinde değerlendirmelerin yer aldığı doktor ve hasta diyalogu üzerinden yarattığı şu mizansen ile anlatmaktadır: "Tedavinizin mantıklı olduğunu biliyorum ama hislerim bunu engelliyor" (Mises, 2016: 39). Mises'e göre aslında tedaviyi engelleyen bu his karanlık saatlerde bir anda aydınlanan insanın durumuna benzer, yani aydınlanma onun için uyanmayı değil korkuya yol açan bir duyguyu tetikler. Yani bireye karanlık mağara korku vermez aksine korku, karanlık bir mağaradan çıktığında kişinin yaşadığı ilk deneyimdir. Politik anlamda korku duygusu, totalitarizmin gölgesinde yaşayan insanın bir anda kendini yalnız hissetmesi gibidir.

Mises'e göre liberalizm, irrasyonel açıdan insanı ele geçiren yapıları ve devletçiliğin insanları denetim altına almak için yüzyıllardır uyguladığı bu uygulamaları bir anda yıkamamıştır. Bundan dolayı devletin kudreti totalitarizm olarak tekrar açığa çıkmaya başlamıştır. Machiavelli'nin (1469-1527) belirttiği gibi; totalitarizm gücü yaratır ve kudret zorlama aracı haline gelebilir, bu kudret kontrol edilmezse, kilise gibi birçok kurum yaratılan bu gücü ele geçirir (Machiavelli, 2010: 36). Ancak, Mises'e göre kudret sıklıkla kontrol edilmez, çünkü kudretin anlamı ele geçirmektir. Bunun sebebi kudret kavramının temelinde akıldan farklı olarak, ilahilik, tinsellik, kan bağı ve edilgin duyguların bulunmasıdır. Mises kudreti akıldan uzaklaşarak, özgürlüğün, eşitliğin önemini kaybettiğini bir ifade biçimi olarak kullanır. Bundan dolayı bu kavramı ayrıntılı bir biçimde açıklayamamaktadır.

Mises'e göre aklın rehberliğinden uzaklaşan yöneticilerin bulunduğu toplumlarda insanüstü kudret, tikel amaç ile birlikte spesifik araçlar yaratır. Bu noktadaki amaç, slogan ve mottolarla bireyi bütün için feda etmeye veya onun varlığını çelişkilere sürüklemeye çalışmaktır. Bir anlamda bu durum bireyin kendini Leviathan'a teslim etmesidir. Hobbes, Leviathan'ı şöyle tanımlar; "Latince'de civitas denilen, devlet adlı o büyük ejderha" (Hobbes, 2013: 17). Leviathan, kutsal devlet inancını bozmakla birlikte, onun elde ettiği güç azımsanmayacak ölçüde fazladır. Leviathan eserinin yayımlandığı 1651 yılındaki kapağında, birçok insandan oluşmuş, büyük bir bedene sahip kral figürü ve onun bir elinde kılıç diğer elinde de özgürlük meşalesi vardır. Onun gücünün bölünmez ve mutlak kudrete sahip olması ile elindeki kılıç figürü totaliterlik belirtmektedir. Ve diğer elindeki meşale figürü ise aydınlanma çağıının despot devlet fikrini ön plana çıkarmaktadır. Onun gücünün hâkim olması ile birlikte bireyin zihninde kendisine yetmediği fikri belirerek "perestlik" kavramı ya da başkalarında kendini tamamlama anlayışı oluşmaya başlar. Bu anlayış zamanla yerini devletperestlik (statolatry) gibi bir düşünce biçimine bırakmaktadır. Mises'e göre devletçilik: "Devlete bireylere ya da vatandaşlara rehberlik etme ve onları kontrol altına alma işlevi verir" (Mises, 2010: 57). Devletçilik bireyin kamusal alandaki eylemsel alanını sınırlamayı ve özgürlüğünü denetim altına almayı amaçlar. Biz bu noktada devletçiliğin amaçlarının hangi yapı, uygulama, görüş ve ideolojilerde ön plana çıktığını belirli ölçülerde açıklamaya çalışacağız.

Sosyalizm Devlet Anlayışının Eleştirilmesi

Mises'e göre devletçilik temelde iki şekilde ortaya çıkar, bunlar; sosyalizm ve müdahaleciliktir. (Mises, 2010: 57). Bu iki görüşten farklı olarak ortaya çıkacak anlayışlar da yine belirli ölçüde bu iki kavramdan türemektedirler. Mises'in başarmak istediği; sosyalizm ve müdahalecilik modellerinin yetersizliğini göstererek, liberalizmi hâkim kılmaktır (Rothbard, 1973: 30). Bundan dolayı Mises, sosyalizm ya da müdahaleciliği tekçi olumsuz bir bakış açısı ile değerlendirmektedir. Biz de Mises'in bu olumsuz eleştirilerini belirli analizlerle ortaya koymaya çalışacağız. Ancak, Mises'in bu olumsuz değerlendirmeleri üzerine ayrıntılı eleştiriler ortaya koymaya çalışmak bu çalışmanın kapsamını aşacaktır.

Öncelikle Mises'in sosyalizmi hangi yönlerden eleştirdiğini ele almaya başlayalım. Ona göre sosyalizmin amacı, üretimin temelini özel mülkiyetten kolektif toplumun mülkiyetine yani devlete transfer etmektir. Bu doğrultuda sosyalist devletin üretim araçlarının hepsine sahip olmak ve onları yönlendirme gücünü tek bir yerde toplamak isteği aslidir. Mises'e göre, komünizm bazı siyasi taktikleri ile sosyalizmden ayrılrsa da, benzer şekilde üretim araçlarını sosyalleştirmeyi amaçlamaktadır. Yani temelde üretim vasıtalarının hangi türden olacağına, ne türden üretim yapılacağına dair devletin gücü artırılarak, özel mülkiyet, bireysellik, özgürlük gibi kavramlar anlamsız hale getirilecektir (Mises, 2007b: 40).

Mises'e göre XIX. Yüzyılın ikinci yarısında ütöpik sosyalizme yönelik eleştiriler ve tartışmalar artmıştır. Ütopyacı sosyalizm argümanını savunan düşünürler, bu tartışmaları

genellikle kaybetmişlerdir. Çünkü bu görüşe sahip düşünürler iktisatçıların veya sosyologların toplumsal yapıyı kuran ve bu yapının sürdürülmesine yönelik geliştirdikleri yöntemlere karşı başarılı uygulamalar ortaya koyamamışlardır (Mises, 2007a: xxvii). Ona göre bu yoğun tartışma ve olumsuz eleştirilere karşı sosyalizm kaybolurken, Karl Marx (1818-1883) ortaya çıkmıştır. Marx, diğer sosyalistlerden farklı olarak Hegel'in (1770-1831) felsefesini elinin altında bulmuştur.

Marx, felsefesini iki şekilde kanıtlamayı denemiştir; ilk argümanı Hegelci Almanya'yı istila etmeye başlayan diyalektik, ikinci argümanı ise kapitalizmin kötü yönlerinin açığa çıkarılmasıdır (Mises, 2008: 650). Birinci argümanda Marx, Hegel'in bütünsel olan anlamsal dünyasından yola çıkarak toplumcu bir bakış açısının veya bu yöndeki diyalektik gelişmelerin bizi sosyalizme götürebileceğini düşünmüştür. Sosyalist toplum fikri ile birlikte devletçiliğin araçlarına ve uygulamalarına yönelmekle, özel mülkiyet reddedilmeye başlanmıştır. İkinci argümanla birlikte ise kapitalizmin iyi yönlerini geri plana alarak, onun insanlara bu dünyada mutluluğu yaşatamayacağını iddia etmiştir.

Ona göre Marx, bu iki kehanetini gerçekleştirmek için ayrıca üç yöntemden daha söz etmektedir. Birincisi mantığın evrenselliğinin reddi, ikincisi diyalektik gelişmenin kabulü, üçüncüsü ise diyalektik gelişme ile ulaşılabilecek bir seçilmiş toprak olmadığı için bilimsel sosyalizme yaklaşılmaması gerektiğidir (Mises, 2007a: xxviii). Mises'e göre, Marx'ın sosyalizmi incelerken yaptığı başarılı hareketlerden biri, bilimsel inceleme yöntemlerini ya da mantık kavramlarını/uygulamalarını geri plana almasıdır. Sosyalizmin XIX. yüzyılın sonu XX. Yüzyılın başında hâkim görüş olmaya başlamasının sebebi, onun doğal bilimin inceleme alanının dışında tutulmasıdır. Bu açıdan, Marx'ın sofist argümanları, tarihin akışını belirleyen gizemli yöntemleri, ileriye dönük kehanetleri ile bilimsel olmaktan uzak bir kavrayışa dönüşmüştür. (Mises, 2008: 650).

Mises, Marx'ın düşüncelerinin hala etkin görüşler arasında olmasını, kehanetlere ya da bilimsel olandan belirli olarak uzak olan kutsanan yönlerine atfetmektedir. Marx'ın sistemi içerisinde insanlar, bu konuları sorgulamaktan ziyade duygusal olarak kabul etmeye teşvik edilmektedir. (Mises, 1957: 154) Mises, Marx'ın neden bilimsel olmadığı ile ilgili soruya kesin bir cevap ortaya koymasına da, bunun sebebinin Marx'ın sloganlara daha fazla atıf yapması olduğu düşünülebilir. Çünkü Marx, sloganları iyi bir biçimde kullanarak, bu teşvik edici yönünü devam ettirmek için destekleyicileri ve aynı zamanda muhalifleri için kışkırtıcı bir tarz yaratmıştır. Mises nihayetinde Marx'ın, sosyalizmin dogmalarını devam ettirdiğine vurgu yaparak, komünizm ve sosyalizm arasında siyasi taktik açısından bir fark yaratmış gibi görünse de aslında toplumun kudretli olması, özel mülkiyetin ve bireysel özgürlüğün feda edilmesi ve bunun sonucunda da devletin Tanrılaştırılması gibi ortak noktalara sahip olduğunu ileri sürer. Bu açıdan Mises'e göre sosyalizm kavramının birçok farklı tanımları veya farklı biçimleri olsa da, bunların ortak noktası: "bütün üretim araçlarının teşkilatlanmış/örgütlenmiş topluluğun ayırık/eşi olmayan kontrolünde olmasıdır" (Mises, 2007a: 255).

Sosyalizmin Özel Mülkiyete Bakışı

Mises, sosyalizm sistemini öncelikle özel mülkiyet anlayışı üzerinden eleştirmektedir. Bu eleştirilerin temel argümanı “sosyalizmin özgürlük alanlarını yok ettiği” iddiasına dayanmaktadır. Bu iddia, sosyalizmin ortak mülkiyete dayalı bir adalet anlayışını öne çıkarması ve nihayet üretim araçlarının mülkiyet haklarından başlayarak devletin tek karar mercii olması hususlarında devam ettirilmektedir (Mises, 2010: 63). Bu açıdan sosyalizm sisteminde özel mülkiyeti ortadan kaldırmak için, bütün toprağın müşterek olduğu bir dönemin varlığını savunan görüşler oluşmuştur. O, bu bakış açısı ile birlikte sosyalizmin özel mülkiyetin her zaman var olmadığı ve insanların özel mülkiyet kavramı ile sadece arzularını tatmin ettiği ya da özel mülkiyet olmadan daha mutlu yaşandığı şeklinde birkaç sonuca ulaşıldığını düşünür. Ancak, bu argümanlar, bilimsel olmaktan uzak, ütopyik bir bakış açısı altında oluşturulmuşa benzemektedir. Çünkü doğal/tabii bir dönemden bahsedilse bile mülkiyetin ilkel formunun bu olduğu kabul edilememektedir ve yine böyle bir dönem varsayılsa bile eğer tarıma elverişli topraklar çok fazla ise toprak mülkiyeti iktisadi anlamda henüz başlamamıştır (Mises, 2007a: 36-37). Bu ortak mülkiyet fikrini kabul ettiğimizde, akılcı iktisadi yapı hakkında yani bugünkü ilerleme ve gelişmeyi borçlu olduğumuz piyasa sistemiyle ilgili bir argüman ortaya koyulamamaktadır. Ona göre bunun nedenlerini sıralarsak; 1- Özel mülkiyet, insanların hem kendi çıkarlarına hem de toplumun çıkarına zarar gelmemesi için tutundukları bir araçtır. Toplum ancak özel mülkiyet temelinde varlığını devam ettirebilir, 2- Özel mülkiyet insanları aynı amaçlara sevk ettiği için kültür ve medeniyetin muhafazası sağlar (Mises, 2016: 147). Bu açıdan özel mülkiyet, bireysel praksiyolojiyi üzerinden bilinçli amaç ve çıkarı ön plana alır.

Yukarıda zikredilen önemli özelliklerine rağmen özel mülkiyeti ortadan kaldırmak isteyen sosyalizm, bunun yerine daha özgürlükçü veya daha mükemmel bir sistem inşa edebilecek midir? Mises’e göre sosyalizm devletçilik temeli üzerine yükseldiği için bu olanağı sağlamak bakımından yetersizlikler taşımaktadır. Yine devletçi politikalar etrafında kurulacak her yeni sistemde tek tipleştirme eğilimi görüleceğinden çeşitli başka sorunlar da gelişebilecektir. Bunlarla birlikte kararlar, emirler, buyruklar veya uygulamalar tek bir iradenin eseri olarak ortaya çıkacağından itaat, bu iradeye karşı sistemin kilit taşı durumuna gelecektir. İtaat kavramı ile birlikte, hükümet ve otorite soyut bir varlık haline gelebilir ve nihayet yöneticinin faziletini yücelten diktatör ortaya çıkabilir (Mises, 2008: 651). Ayrıca Mises’e göre bu öğretiyi başka bir sorun daha beklemektedir. Devletçi politikalarla ortaya çıkacak olan bu totalitarizm şekli, özel mülkiyeti düzenleyen mevcut piyasa sisteminin yerine yeni bir sistem inşa edebilecek donanımda da değildir. Çünkü bu yönetim anlayışı ile birlikte iş bölümü, özel mülkiyet, bireysel program ve planlama sistemleri ortadan kalkacağı için piyasa sistemi de çökecektir. Bu durumda başka deyişle sistemin vazgeçilemez bu araçları ya da uygulamaları etkin bir şekilde sistem içerisinde yer almazsa yeni bir ekonomik yapı kurulması çok zordur. Çünkü iktisadi sistemin değerli yapıları piyasa ekonomisinin bünyesinde anlam kazanmıştır ve kazanacaktır (Mises, 2018: 68). Piyasa sistemine hâkim

olmaya çalışan devlet, kolektif gücünü buna egemen olmak için harcarsa da, piyasa sistemine egemen olduğu anda sistem çökecektir. İşte düşünürümüze göre sosyalizmin bu tek tipleştirme ya da her alana egemen olma isteği, temel de devletin egemenliği üzerinden, Antik Çağda başlayan kolektivizm ve bireysellik tartışması olarak kendini gösterecektir.

Sosyalizmde Kolektivizm ve Birey

Mises'e göre sosyalizmin kolektivizm ve birey arasındaki ilişkiye bakışı, bireyi soyutlama merkezlidir. Devlet karşısında bireyin feda edilmesi, ilk defa sosyalizmle birlikte karşılaşılan bir durum değildir. Bu anlayışın varlığı ya da mahiyeti üzerine yapılan tartışmaların tarihsel olarak izini sürdüğümüzde sofistler, Sokrates (M.Ö. 469- 399), Platon (M.Ö. 427-347) ve Aristoteles'in (M.Ö. 384-322) siyasi görüşlerine kadar geri gitmemiz gerekmektedir. Bu açıdan Mises'e göre kolektivizm ve birey arasındaki çatışmalar çağlar boyu devam etmiş ve de etmektedir. Kolektivizm insanı irade sahibi birey olarak değil de iradesiz bir varlık olarak yorumlamayı temele alır. Çünkü kolektif iradenin bireylerin iradeleriyle oluştuğu düşünülse de, bireyin iradesi kolektif sistemde soyutlanarak bütünsel anlam ifade etmektedir. Tarihsel dönemleri incelediğimizde kolektivizm din, ırk veya dil üzerinden bireyciliği etkisi altına almayı başarmıştır.

Birey kendisini kolektivizmin anlam dünyasına teslim ederek, düşünme kavramını sistemin sınırlarına indirgemıştır. Bundan dolayı "kolektivizm akli ve düşünmeyi öldürmek isteyenlerin silahı ve eski soğuk canavarların en soğuğu olan yeni puta ya da devletçiliğe vücut verir" (Mises, 2007a: 49). Ona göre sosyalizm, devletçiliğin neden olduğu Tanrısal güce sahip devlet anlayışının problemleri çeşitli slogan veya kampanyalarla maskeleyen, bireylerin rahatlamalarına yönelik alanlar oluşturmaya çalışmıştır. Ama bu alanlar ile birlikte belirli bir putun etrafında ona zincirlerle bağlı biçimsel (formel) bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistem yaşantı içeriklerini belirleyen, koruyan, besleyen, kaplayan birer kafes meydana getirmiştir. Bu noktada sosyalizmin trajedisinin başladığını düşünerek, insanlara çeşitli umutlar aşılmasıyla veya dünyada cenneti yaşatmayı vaat etmesiyle üst noktaya taşıdığını ileri sürmektedir.

Mises'e göre sosyalizm insanların rekabetçi doğaları, yetenekleri ve başarıları ile "sahip olmayı" benimseyen bir varlık olduğunu ihmal etmiş hatta görmezden gelmiştir. Bununla birlikte sosyalizm piyasayı ve iş bölümünü etki altına alarak, insanın özel mülkiyet edinmesini ya da "sahip olma" özelliğini elinden almaktadır. Bu anlamda insanın sahip olma isteği aslında bir hak tavrı/arayışı olarak da değerlendirilmektedir (Mises, 2007a: 15-16). Sahip olma özelliği ortadan kalkınca, devletin insanları eşitleme isteğinden daha çok denetim altına alma tutumu hâkim olur. Ancak, Mises sosyalizmi insanların sahip olma arzusunu ortadan kaldırdığı için eleştirirken, liberalizmin de sahip olma arzusu üzerinden insanları tek tip bir duygu ile köleleştirdiğini görmezden gelmektedir. Bunun sebebi, liberalizmin temelinde olan rekabet duygusunu sahip olma arzusunun devam ettirmesidir.

Ancak ona göre tarih boyunca rekabet, insanı besleyen ve ilerlemeyi, gelişmeyi ve iyileşmeyi sağlayan temel kavramdır.

Mises'e göre insanın "sahip olma" özelliğini, özel mülkiyete destek olmayı ve iş bölümünü, rekabeti ortadan kaldırmak, insanın doğasına rağmen bir sistem tasarlamak demektir. Bu da piyasa sisteminin kendini yok etme noktasına getirir. Piyasa ekonomisinin ortadan kaldırılması ise devlet gücünün hâkim kılınması anlamına gelmektedir. Sosyalist kolektivist sistem, plan ve programlarıyla piyasa sistemini ortadan kaldırırsa da, iktisadi programlara hâkim olamayacağı için ekonomik sistem kendisini besleyecek zeminden mahrum kalır (Mises, 2018: 77). Bu tespitin ardından Mises, Marksizmin sosyalist sistemin programını ilerletmek için iktisadi sistemi ve "piyasa hesaplama sistemlerini" yok saymak zorunda kaldığını iddia etmektedir (Mises, 2016: 134). Bununla birlikte sosyalist bir devlet her ne kadar piyasa ekonomisini aforoz etse de mevcut dünya sisteminde bu imkânsızdır. Sonuç olarak sosyalizmin gerçekleştirmeye çalıştığı kendine özgü bu sistem birçok sosyal ve iktisadi mekanizmayı tetikleyici yeni siyasi problemler yaratır.

Sosyalizmin Kendi Kendine Yetinme Düşüncesi

Mises'e göre sosyal, toplumsal, kurumsal vb. alanların devletin denetimine bırakılması otarşi ile sonuçlanır. "Otarşik devlet; "kendi kendine yeterliliği" benimseyen ve dış dünyaya tamamen kapalı bir devlet yapısını ifade eder. Bu devlet anlayışında yerli sanayiye sürekli korumayı amaçlayan içe-dönük bir sanayileşme stratejisi savunulur" (Aktan, 2011: 201). Mises'e göre, böyle bir devlet ticari anlamda diğer devletler ile ilişkileri azaltmaya gider ve milletlerarası iktisadi ilişki türlerini kendine tehdit olarak görür (Mises, 2010: 83). Böylelikle otarşik devlet politikası tam anlamıyla ticareti baltalar. Otarşik devlet politikası ile birlikte hayat standardı büyük ölçüde düşer. Bu devlet politikası ile yönetilen bir devlet, sadece kendisi için değil diğer birçok devlet için de büyük sorunlara sebep olabilir. Mises, bu yönetim şekline inananların çıkış yolu olarak şu sloganı benimsediklerini belirtir: "Biz daha fazla yaşam alanı, daha fazla verimli alanlar fethetmeliyiz" (Mises, 2010: 85). Ona göre otarşiyi yani kendi kendine yetmeyi düşünme savaş ve fetih düşüncesini büyük ölçekli olarak tetikler. Bundan dolayı otarşi sadece hayat şartlarını düşürmekle kalmaz aynı zamanda büyük felaket ve yıkımlara sebep olabilir. Yani sosyalizmin kurmaya çalıştığı ideal devlette en büyük sorunlardan biri otarşi politikası olmaktadır.

Mises'e göre otarşi ve sosyalizm ilişkisini uzlaştırmak için filozofların sıklıkla kullandığı kavram devrimdir. Bu kavram yönelecek bir alan aramaktadır. Bu kavram kendini sorgulamak yerine doğrudan ortadan kaldıracığı bir muhalif kimlikler yaratmaya dönüşmekte ya da muhalif aramaya yönelmektedir. Bununla birlikte bu kavram bir inşa faaliyetinden değil de sürekli yıkımdan beslenmektedir. Çünkü sosyalizm ve devrim arasındaki ilişki, somut bir birliktelik değildir. Ancak ikisi birlikte gerçekleştirilebilecek kurtuluşun amacına hizmet etmektedirler. Gelecekte ortaya çıkacak olan sosyalist devletin bu kurtuluş doktrini, bir kutsallık beklentisine indirgenemese de, dünyada bir krallık

kurmayı amaçlamaktadır. Mises, liberalist düşünceyi benimseyen devletlerin yıkımlarını görmezden gelerek, sosyalizm sistemini sadece yıkımların merkezine yerleştirmesi çelişkili bir durumdur. Mises'in sosyalist devrim kavramına düşmanlık besleyip hem de tarihsel olarak teokratik ve monarşik devletlerin yıkılmasını savunması problem barındırmaktadır.

Mises'e göre devrim kavramı tarihi materyalist bir yorum ile evrim düşüncesiyle birleştirilmek istenmiştir (Mises, 2008: 245). Ancak kurtuluş, evrimin temel mekanizması ya da mantığı düşünüldüğünde ne zaman nihayete erecektir? Eleştirilen kapitalizmin geçirdiği aşamalardan sonra mı sosyalizm rüyası gerçek olacaktır? İnsanın rekabetçi, gelişime açık ve ilerlemeyi isteyen doğasının oluşturduğu kapitalizm mi sosyalizmi inşa edecektir? Sosyalizmi oluşturacak olan evrimsel şema kendi kendine mi sosyalizmi ortaya çıkaracaktır? Sosyalizmin ne zaman ortaya çıkacağına ilişkin belirli kehanetler var mıdır? Ona göre bu gibi sorulara verilecek cevaplar, devrim ve evrim arasındaki ilişkiyi etkilemiştir. Devrimin evrimsel olduğu görüşü sloganlarla ifade edilse de temelde devrim tek başına daha çok ön plana çıkmaktadır. Yani ona göre devrim kavramı emperyalizme karşı bir mücadeleyi ifade etmektedir.

Sosyalist kurtuluş görüşünü zinde kılan ya da bireyleri motive eden şey dünyayı sosyalist yapmadan durulmaması gerektiği inancıdır. Bu amaca hizmet edenlerin genelini kuşatabilecek bir yapı sunulmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı Marx, devrimi daha kolay kabul edecek veya benimseyecek olan ezilmiş, korkmuş, mağlup olmuş alt sınıftan ya da proletaryadan başlayacağını ortaya koymuştur. Proletarya kavramını ise Marx, praxis ve değer ilişkisi bakımından dönüştürmüştür. Mises'e göre sosyalizmle birlikte ortaya konulan bu eylem azınlığın bir hareketi değil çoğunluğun lehine olan bir çoğunluk hareketidir. Bu şartlar altında proletaryanın diktatörlüğü ile karşılaşılacaktır. Belli bir süre sonra ise piyasa sistemine uyum göstermeyen bu yönetim ekonomik bir çıkmaza doğru sürüklenecektir (Mises, 2008: 241). Bu çıkmazdan kurtulmak ve sosyalizmi yaymak için diğer ülkelere saldırmak gerekir. Burada nefret ve öfke yeniden devrimi beslemeye devam edecektir.

Mises'e göre proletarya sınıfı edilgin sloganlarla hareket ettiği için toplumu ve ekonomik sistemi değiştirmede yetersiz kalacaktır. Ona göre Marx'a ve doktrinlerine sempati duyanlar bile, sosyalizmin ve prososyalist argümanların ekonomik analizi yapıldığında doğru olmayan şeylerin olduğunu bilmektedir (Mises, 1957: 157). Marksistler devrimin oluşturduğu duygusal durumun, sloganlaşan ve çoğu zaman içi boşaltılan inançların etkisiyle tarihsel materyalizme tutunmuş ve karşıt eleştirileri görmezden gelmeye alışmışlardır. Otarşinin yaratacağı durumları görememektedirler. Ancak, nihayetinde bizce otarşi sadece sosyalizm değil müdahaleci, liberalizm gibi devlet modellerinin de karşılaşacağı bir çıkmazdır. Mises'in bu otarşi kavramının tam anlamıyla bir devlet modeli açısından eksik bir biçimde açıklaması tartışılmaktadır. Mises, sosyalizmi proletarya diktatörlüğü olarak ele alırken, son yüzyıllarda savaşların, sayısız yıkımların ve dayanılmaz baskının içerisinde kalan alt sınıfın öfkesini görmezden gelmektedir. Bu öfkenin Marksistlerin sloganlarıyla nasıl ve neden dönüştüğünü araştırmadan yüzeysel bir analiz

yapmaktadır. Bu açıdan Mises, yaptığı analizlerle liberalizm gemisinin batmaması için çabalamaktadır. Geldiğimiz noktada kapitalizm ve sosyalizmin ilişkisini açıklamak gerekmektedir.

Sosyalizmin Eksiklikleri Üzerinden Kapitalizme Bakış

Mises'e göre sosyalizm "gelecek sizindir" derken, kapitalizm ise daha somut ifadelerle ilerleme ve gelişme odaklı bir şekilde geleceği planlamaktadır. Sosyalizme inanan düşünürlere göre kapitalizmin ilerleme vaadi yanlış uygulama ve programlara dayanmaktadır. Bu nedenle kapitalizm ve sosyalizmin ilişkisini değerlendirdiğimiz bu bölümde ilk olarak kapitalizme yöneltilen genel eleştirileri dikkate almakla birlikte, şu temel eleştirilerden yola çıkacağız: "Yoksul insanların yoksul kalmasının sebebi zengin insanlardır" ya da "Kapitalizm zengin insanların tarafını tuttuğu için adaletsizdir" (Mises, 2016: 39). Sosyalizmle birlikte ileri sürülen bu iddiaların dayandığı temel argüman tabiatın herkesi eşit yarattığı düşüncesidir. Ancak Mises'e göre tabiat ve insanları incelediğimizde, tabiatın tinsel gücünün üzerinde durmak veya insanları birer robot gibi aynı kategorilere yerleştirmek yanlıştır. Düşünür, Marksizmi bu aynılık veya öngörülebilirlik anlayışları açısından daha fazla eleştirmektedir. Çünkü her insanın, toplumun veya devletin belirli bir çalışma ve üretim kapasitesi ve bunlar ölçüsünde de elde edeceği başarıları vardır. Bir ülkede az olan fabrika sayısına ahlaki bir bağlamı da olan laissez-faire düşüncesinin veya bu görüşe dayalı kapitalizmin neden olduğu söylenebilir mi? Geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerin az sayıda üretim makinalarına sahip olması Batılı devletlerin bir isteği midir? Bu sorularla yüzleşebilmek ve "laissez-faire kapitalizmi"ni anlayabilmek ya da sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için kapitalizmin türleri üzerinde inceleme yapmamız gerekmektedir. Bu noktada en dikkat edilmesi gereken problem ise Mises'in, fakirliği ekonomik standartlara indirgeyerek, Batılı devletin savaş enstrümanlarını görmezden gelmesi bir dilemmadır.

Mises, laissez-faire kapitalizminin klasik liberalist düşünceden biraz farklı olarak, güncellenebilir ve çağa ayak uydurulabilir biçimlerde olması gerektiğini iddia etmektedir. Yani o, kapitalizm ve liberalizm kavramlarını harmonik açıdan süreklilik ilkesi gereği birbirlerine uygun düşecek anlamda ele almaktadır. Bundan dolayı devleti liberal bir piyasa sistemi açısından ele alırken, kapitalizmi buna uyarlamaktadır. Bu noktada önemli bir sorun vardır. Piyasanın katılımcılarının sahip olduğu bilgilerin çoğunun sınırlı, zımni ve ölçülemez doğası vardır. Bu açıdan Mises'in sisteminin merkezinde olan rasyonalite kavramı, piyasa söz konusu olduğunda kırılabilir bir hale gelir. Bununla birlikte piyasa karşısında rasyonalite yalnızca kırılabilir değil, aynı zamanda temel olarak yürürlükteki kurallara bağlı olmak zorundadır (Rodrigues, 2013: 1004-1005). Bu durumda şu soru açığa çıkmaktadır: Rasyonaliteyi aşan piyasanın ölçülemez doğası neye dayanır? Mises'e göre piyasanın varlığı ne tam anlamıyla "anarko kapitalizm" ne de "otoriter kapitalizm" ifadelerine dayanır. Bu noktada bu ifadeleri analiz etmemiz gerekir.

Anarko kapitalizm; “klâsik liberalizmin “sınırlı devlet” kuramına ahlâkî ve pratik gerekçelerle bütünüyle karşı çıkan temel önermesi, devletsiz bir toplum idealinin insan doğasına ve toplumsal yaşamın gerçeklerine daha uygun olduğu, devletin ortadan kalkmasıyla birlikte, onun varlığını meşrulaştıran savunma ve adâlet hizmetlerinin serbest piyasa koşullarında faaliyette bulunan özel güvenlik birimlerince, devlete göre, çok daha etkin şekilde yerine getirileceği şeklinde özetlenebilir” (Taner, 2013: 235). Otoriter kapitalizm türü ise crony ya da ahabap-dost kapitalizmi olarak isimlendirilen, devletin çeşitli araçları özellikle para ve finans araçlarını kullanarak ekonominin patronu olmaya girişmesidir. Mises’e göre anarko kapitalizmin yöntemleri her ne kadar tarihteki devletsiz toplumsal yapıların olanaklılığı düşüncesini örnek alınarak yapılsa da, insan doğasının alturist (Taşkın, 2019: 140-143) yönünün çok fazla öne çıkarılması ve egoist yönünün ihmal edilmesi ya da görmezden gelinmesi nedeniyle ütöpik bir yapı sergilemektedir. Başka bir deyişle anarko kapitalizm insanın huzur içinde yaşamasını merkezi hedef olarak belirlese de bu anlayış anarşi ve kaosa da neden olabilir. Bu anlayışa karşıt olarak liberal bir devlette iş bölümünün, özel mülkiyetin, bireysel gelişmenin sekteye uğramadan uygulanabileceği işlevsel mekanizmalar için, devletin barışı mutlaka sağlaması ve bu yönde bir istikrar sağlaması gerekmektedir (Mises, 2016: 68-69). İşte bu görüşüyle Mises, anarko kapitalizmden uzaklaşmaktadır. Hatta Mises barışın sağlanması için eğer zorunluysa baskının belirli planlamalarla birlikte siyasi politikalar içerisinde geçici bir süre yer alabileceğini belirtir. Ancak bu baskının nasıl olacağı ile ilgili ayrıntılı bir açıklama vermemesi bir problem yaratmaktadır.

Anarko kapitalizmin argümanlarının büyük bir bölümünü kabul etmediğini iddia ettiğimiz Mises’in, otoriter kapitalizmi de belirli yönleriyle reddettiğini söylemek gerekmektedir. Düşünürün devletçi kapitalizm olarak da anılan bu kapitalizm türüne yönelik eleştirilerinden ilki, bu düşünce biçimi içerisinde üretimin liberalist değerlerden ve bu değerlerin belirlediği pek çok liberal ilişki biçiminden uzaklaştıracağını belirtir. Hatta bu kapitalizm çeşidinin kapitalizmi karalamak için sosyalistler eliyle oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Gerçek anlamıyla kapitalizm ise ilerleme ve gelişmenin yöntemini sunmaktadır. Ona göre kapitalizmin temelinde olan piyasa, ne tam anlamıyla anarşizme ne de otoriteye bağlıdır, yani kapitalizm liberalizmin serbest piyasanın otantikliğine uymalıdır. Bu anlamda laissez-faire kapitalizmi, girişimcilerin, yatırımcıların eylemlerini özgürce yönlendirmelerine, merkezi otoritenin dışsallaşmasına, bireysel uygulama ve yönergelere açık olmalarına, piyasanın kendi için değerini korumasına bağlıdır. Bu durumu bozan etkenler neler olabilir? Bu soruya cevaplar; cari sistemlerinin sermaye tasarrufuna müsait olmaması, rasyonalizmin öneminin geri plana alınması, piyasa ve bürokrasi arasındaki ilişkilerin bozulması, kamulaştırmaya alan açılmaması, haksız vergilendirme sistemlerinin müdahaleciliğe zemin hazırlaması, döviz girdisi için yabancı yatırımcılara fırsat sunulmaması, sermaye sisteminin piyasadaki durumunun iyi analiz edilememesi, tasarrufun ekonomi için ne kadar önemli olduğunu anlaşılmaması gibi pek çok hatalı tutumu sıralayabiliriz (Mises, 2004: 71-72). Bu nedenle sözü geçen iddiaları analiz etmek yerine

sömürü eleştirisi yapmak ya da ahlaki gerekçelerle laissez-faire kapitalizmini mahkûm etmek yoksul ülkeleri pek çok bakımdan değerlendirebilmek veya en azından mevcut durumlarını kavrayabilmek için nereden ve nasıl başlamamız, hangi sistem ya da yöntemlere müracaat etmemiz gerektiğini anlamamızı güçleştirir.

Mises'e göre sosyal ve ekonomik ilişkileri anlayabilmek ve bu bağlamda organize edebilmek için sermayenin mi yoksa emeğin mi daha öncelikli olduğu tartışmasının yapılması gerekmektedir. Ona göre tarihe bakıp bu tartışmanın sonucunu kestirmek istediğimizde emek ve sermayenin önceliği konusunda filozofların sıklıkla sermayeyi ön plana çıkaran teoriler öne sürdükleri görülmektedir. Çünkü sermaye malları, emeğin anlamını ortaya koymaktadır. Sermaye malları ve üretim sistemi bireyin emeğine doğrudan bağlı bir özgürlük durumuna ve nihayet özel mülkiyetin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte laissez-faire kapitalizmde ekonomik bir demokrasi, yani özgür irade ve ekonomi arasında bir birlik söz konusudur (Mises, 2006: 157). Ancak özel mülkiyeti denetim altına alan sosyalizmin veya daha sonra ele alacağımız müdahaleciliğin özgürlüğü ve tercih alanlarını yok etmesi, bununla birlikte sermaye mallarını ve özel alanları tamamen kamusallaştırması, neredeyse serflik ve köleliğin olduğu dönemleri hatırlatmaktadır. Çünkü Mises'in savunduğu laissez-faire kapitalizmi sadece ilerlemeyi ve gelişmeyi değil, aynı zamanda özgürlüğü de parola olarak benimsemiştir. Yoksul ülkelerin adalet sistemlerine, iktidarın insanlara karşı ayrımcı politikalarına baktığımızda özgürlük genel olarak ikinci planda kalmaktadır. Bu olgu basit anlamda kapitalizmin insanları tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir refah ve özgürlük durumuna götürebileceğinin bir itirafıdır. (Mises, 2018: 34). Bu anlamda laissez-faire kapitalizminin olduğu bir ülkede adalet, huzur, mutluluk daha üst düzeydedir.

Sosyalizm bu mutluluk ve huzuru bir sömürü ve illüzyonunun sonucu olarak görmektedir. Bunun iki sebebi vardır: "1- insanların onların hayatlarını kolaylaştıran araç ve gereçlere sahip olmasının insanları mutlu yapmaması, 2- bu araç ve gereçlere sahip olmayan insanların olmasıdır" (Mises, 2004: 63).

Bu tartışmayı ilk olarak vermiş olduğumuz doktor-hasta anekdotu üzerinden anlatmak gerekirse öncelikle doktorların görevi insanları kandırmak ya da mutlu bir varlık yapmak değil, doğru bir şekilde tedavi edip onları sağlığına kavuşturmasıdır. Benzer şekilde insanları bir hayale ya da bu hayalin gerçekleşebileceği bir ütopyaya inandırmak ve hatta slogan ve önyargılarla bunu yapmak liberalizmin lokomotifinde bulunan laissez-faire kapitalizminin görevi değildir. İnsanların hayatlarını iyileştirmek, onlara özgür ortamlar sunmak, çocuk ölümlerini engellemek, fırsat eşitliği vermek, onların eşit şartlarda yarışmasını sağlamak temel görevlerdir.

Ona göre ikinci iddia da pek mantıklı değildir. Çünkü bilimsel gelişmelere baktığımızda bilimsel buluşlar genellikle çoğunluğun kaba itirazlarına pek de kulak asmayan cesaretli insanlar tarafından yapılır. Sosyalistler bu durumu lüks olarak görse de yine önemli

gelişmelere aristokratik/entelektüel kişilerin ya da kesimlerin veya refah içerisindeki ülkelerin öncülük ettiği bir gerçektir. Bu öncü ülkelerde gözlemlenen bilimsel-teorik, teknik çalışmalar, ilk olarak aristokratik statüde daha sonra bu ülkelerin halklarında ve nihayet gelişmekte olan diğer ülkelerde görülmektedir (Mises, 2004: 64). Mises'e göre bugün toplumun geneline yayılan birçok araç ve gereç daha önceki yıllarda karşı çıkılan veya lüks olarak görülen şeylerdir. Kapitalizmin vaat ettiği anlatılan uygulamaların ya da gelişmelerin sonucunda elde edilebilecek mutluluğu birer illüzyon olarak gören sosyalizm, bu yolla insanların arzularının doyurulmadığını öne sürmektedir. Mises ise tarihsel bir olgu aracılığıyla bunun aksini göstermek ister.

Ona göre müdahaleciliğin ve totaliter politikaların görüldüğü dönemin hemen öncesine, XIX. Yüzyılın ilk yarısına baktığımızda, müzik, edebiyat ve sanatın vb. alanların özgürlük içinde geliştiğini görmekteyizdir. O özgürlük döneminde laissez-faire kapitalizmi etkin olmaya başladıkça, insanın somut olanı anlamaya çalışmasına benzer olarak piyasa sisteminin ve toplum yaşamının gidişatındaki iyileşmeler de doğal olarak ortaya çıkmıştır (Mises, 1990: 61). Laissez-faire kapitalizmi etkin anlamda bireysel alanları ve bu alanların özgünlüğünü korumaya önem vermiştir. Kapitalizm ve liberalizm arasındaki ilişkinin kurulabildiği dönemlerde sanatın, felsefenin, fen- sosyal bilimlerin ve özgürlük alanlarının neden ilerleme kaydettiğini de anlayabiliriz. Ancak, ona göre sosyalistler kapitalizmi sürekli hatalı bir biçimde ve monist bir anlam hattı üzerinde ele almaktadırlar. Mises'in iddiasına göre bu sosyalizmin yazgısıdır. Aslında sosyalistleri, kapitalizmi olumsuz bir bakış açısı ile ele aldıkları için eleştirirken, Mises de benzer yolu izlemektedir. Çünkü liberalizmi savunmak için oluşturduğu argümanlar, sürekli öteki gördüğü alanlar üzerine odaklanmaktadır. Liberalizmin anlamını sorgulanamaz ancak ona karşı düşüncelerin sorgulana bilirliği hatta düşmanca görülebileceğini savunuyor gibidir.

Sonuç olarak ona göre sosyalizmin yüzleşmek zorunda olduğu temel yazgısı muhaliflerini sürekli eleştirmesi ama kendi yapı ve amaçlarını ortaya koyamamasıdır. Bununla birlikte eleştirdiği ve karşısına aldığı kapitalizm, bu eleştirilerden kendini yenileyerek çıkarken, sosyalizm bundan yoksun kalmaktadır. Marx'ın devrimin önemli bir parçası olarak gördüğü proletarya sınıfının toplumsal statüsünden yola çıkarak tanımladığı sömürülme, boş zamanın azlığı, tatil, makineleşme gibi kavramları günümüzde kapitalizm farklı şekillerde ve kendi doğasına uygun bir biçimde yeniden düzenlenmektedir. Ancak sosyalizm düşüncesi örneğin özgürlük için tesis edilmeye çalışılan alanları düzenleyemeyerek mutlak devlete teslim etmektedir. Ona göre özgürlüklere bu sistemde yer yoktur. Sosyalizmde basın, meslek seçimi, ticaret, yerleşme, bilimsel araştırma, sanat- edebiyat ve vicdan-ifade özgürlüğü yoktur. Çünkü hükümet medyaya sahipse basın özgürlüğünü, ticarete tek istihdam edici kurumsa ticaret özgürlüğünü, yurttaşların nerede ve hangi şartlar altında çalışacağını belirme gücüne sahipse yerleşme özgürlüğünü, bütün kütüphanelere, arşivlere laboratuvarlara hakimse bilimsel araştırma özgürlüğünü, kimin sanat yapacağına karar verme yetkisine sahipse sanat özgürlüğünü, istediği muhalifi rahatça

ortadan kaldırma ve muhalifleri istediği işte çalıştırma erkine sahipse hem vicdan hem de ifade özgürlüğünü tehdit etmektedir. (Mises, 2010:64). Onun bu gibi değerlendirmelerinin sebebi, sosyalizmi her zaman bir tehlike olarak algılanmasıdır. Bundan dolayı Mises için ılımlı sosyalist, milliyetçi sosyalist, Katolik sosyalist değil, devrimci ruhunu her zaman kesin bir amaca odaklayan sosyalist tanım vardır (Mises, 1943: 224-225).

Bu eleştirilerden sonra Mises, dünyanın kendi içindeki özgürlüğünü korumak istiyorsak, sosyalizmi mağlup etmemiz gerektiğini iddia eder. (Mises, 2007a: 33). Nihayetinde Mises, sosyalizmi özel mülkiyet, sahip olmaya yönelik arzunun ortadan kalkması, muhalif kimliklerin ötekileştirilmesi, sloganların birçok alana egemen olması gibi konularda eleştirmektedir. Tabii ki sosyalizme yönelik eleştirilerin temelinde onun bireysel özgürlüğü yok etmesi söz konusudur. Ancak Mises, liberalizmin insanlara özgürlük verdiğini savunsa da, tüketim toplumunda bireylerin kendi kendine nasıl yabancılaştırıldığını da görmezden gelmektedir. Alt tabakaların nasıl bir manipülasyona maruz kaldığını görmeden sadece çıkar odaklı bir savunu yapmaktadır. Bu utilitarist ahlaki yaklaşımıyla telos üzerinden sonuç odaklı ve kuralcı bir sistem ortaya koymak istemektedir. Nihayetinde, alt sınıfları sosyal olarak tarihsel öykü, slogan, gelenek, pratik ya da ortak etkinlikten çok fayda üzerine odaklamaktadır. Yani mevcut üst sınıfların yaşam tarzını alt sınıflara dikte etmeye çalışması bir çelişkidir.

Müdahaleci Devlet Anlayışının Eleştirilmesi

Mises'e göre sosyalizmi ve kapitalizmi benimsemeyenler, ideal iktisadi ve toplumsal yapıyı sağlayacak mekanizmayı karma ekonomi modelde de bulamadıkları için üçüncü bir model önermektedirler. Bu anlamda sosyalizmi ve kapitalizmi yöntem olarak kabul etmeyen ekonomi politikası ile ilgilenen yazarlar, devlet adamları ve parti liderleri gibi sistemin içerisinde yer alan tüm ortaklar, ne üretim araçlarına ne kamu mallarına ne de özel mülkiyete dayanan ideal bir sistem aramaktadırlar (Mises, 1990: 14). Ona göre kararsızların aradığı bu sistem, düzenlenmiş ve belirli ölçüde biçimlendirilmiş, otorite ve hâkimiyet merkezlerinin desteklediği özel mülkiyet temelli kontrole dayalıdır. Bu sistemin ismi müdahaleciliktir.

Mises, insanlık tarihi ve özel mülkiyet arasında zorunlu bir bağ olduğunu düşünmektedir. Hatta ona göre tarih konuşsaydı, medeniyetin özel mülkiyet temelli olduğunu ifade ederdi. Ancak, devletler tarih boyunca özel mülkiyete şüphe ile bakmışlar ve onu denetim altına almaya uğraşmışlardır. Devletçilik politikası ile hareket eden devlet yöneticileri örneğin XIV. Louis “devlet benim” derken devletin hizmetçisi olduğunu değil, bilinçaltında devleti Tanrılaştırmak kendisini de insanüstü bir varlık olarak göstermek istiyordu (Mises, 2004: 98). Kendisini Tanrılaştırması, bireylerin itaatini istemesine yönelik bir duruştur. İşte devletçiliğin kökeninde bu müdahaleci bilinçaltı vardır. Çünkü “Eylem aksiyomuna dayanmak suretiyle, Mises, özgürlük ve serbest piyasa toplumsal etkinlik, refah

ve gelişme gibi mutlu sonuçlara yol açarken; devlet müdahalesi yoksulluk, savaş, toplumsal kargaşa ve yozlaşma gibi felaketli sonuçlara yol açacağını görmüştür” (Rothbard, 2008: 40).

Müdahaleciliğin programlarını gerçekleştirebilmek için ilk uygulaması kontrolü ele geçirmektir. Bu doğrultuda kontrol aracı olarak tercih edilen şey piyasanın kendisidir. Tarihsel olarak müdahaleci piyasanın insanlar üzerinde yaptığı olumlu etki olduğu düşünülmüştür. Ancak, bu konu ile ilgili XVIII. Yüzyılda benzer kanaate sahip düşünürlerin sayısının azalmış ve müdahaleciliğin başarısız uygulamalara sahip olduğu anlaşılmaya başlanmıştır (Mises, 2010: 71). Çünkü Mises’e göre devlet bu piyasaya bağlı üretim alanlarının özgünlüğünü bozucu, onların sınırlarını aşacak bir güç uygularsa piyasa bu baskıcı eylemlere tepkiyle karşılık verebilir. Bu tepkiler, nasıl ki otoimmün bir hastalıkta vücudun normal dokularına saldırması, organlarını yabancı olarak algılaması ve hatta kendi savunma mekanizmasını yok etmesi gibi, müdahaleci piyasa da kendisini oluşturan yapı ve mekanizmaları işlevsiz hale getirebilir.

Müdahaleciliğin baskı yönteminin özgürlükleri ele geçirmek için temel amacı ekonomiye yöneliktir. Çünkü kamusal alanın özgürleştirilmesi için ekonomik özgürlüğün sağlanması gerekir. Ekonomik özgürlük ise piyasa ekonomisi ile var olmaktadır ve nihayetinde piyasa ekonomisinin olmaması bütün siyasal ve sosyal özgürlüklerin ortadan kalkması anlamına gelmektedir (Biber, 2008: 62). Ona göre müdahaleci devlet anlayışı insanların özgürlüklerini kontrol etme ve ekonomiyi etki altına alma açısından başlıca olumsuz işlevlere sahiptir. Ancak bir devletin yaptığı her müdahale olumsuz bir anlamda değerlendirilmemelidir. Mises, üç tür müdahalenin olumsuz değerlendirilmemesi gerektiğini düşünür. Bunlar; özel mülkiyet düzeninin korunması ve güvence altına alınması, üretim araçlarının kısmi toplumsallaşması, piyasa faktörlerindeki yoksullukla mücadelenin kısmi açıdan değiştirilmesi için müdahale edilebilir (Mises, 1977: 17-20). Bundan dolayı Mises’e göre devlet modelinde, kısmi müdahale, özgürlük ve piyasa harmonik bir ilişkiye sahip olmalıdır. Bu durumda Mises’in özgürlük anlayışındaki hakikat ekonomi haline gelmektedir. Yani ahlak anlayışında, cesaret, bilgelik, adalet gibi erdemleri değil de, başarı, kazanç, çalışma gibi erdemleri ön plana çıkarmaktadır. Bundan dolayı değer kavramı yerini olana indirgenmektedir. Aslında Mises her ne kadar bireyin özgürlüğünü ön plana alsada, bu değer anlayışı ile özgürlük bireyin karakterine değil de çıkarına yöneliktir. Müdahaleciliği ele geçirme ile doyuma ulaşamaması açısından eleştirirken, kendi sistemindeki bireylerin tam olarak amacı budur.

Müdahalecilik ve Kazanma Arzusu

Mises’e göre, müdahaleci devlet anlayışı hegemonya ya da statükocu bir yapıya sahiptir. Yani var olan durumu korumak önemlidir. Bu anlayış içerisinde bireyler bu durumu doğrudan baskı ve tehdit olarak algırlarlar. Bu iki davranış biçimi minarşizm devlet modelinden sosyalizm devlet modeline kadar hemen her devlet modelinde bulunur (Mises, 2016: 111). Ona göre devletçilik modelinde temel ilkeler olarak görülen baskı ve tehdit,

toplumsal düzenin bozulmasını değil, var olan düzenini korurken baskıyı hissettirme isteği vardır. Daha önce değindiğimiz gibi baskı yöntemleri sosyalist toplumlarda etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Çünkü bu toplumlarda bireysel alanlar kolektif olana evrildiği için baskı ve tehdit yaşamın kendisi haline gelmeye başlar. Ancak müdahalecilik sosyalizm gibi her alanda uygulanmadığı için birbirlerinden bu bakımdan ayrılmaktadırlar.

Müdahalecilik politikasının sosyalizmden farkı, piyasanın tümünden ortadan kaldırılmaması, özel girişimi ve özel mülkiyeti kaldırmak istememesi sadece bunları düzenlemeyi hedeflemesidir (Mises, 2010: 72). Mises'e göre sözü geçen düzenleme politikası müdahaleciliğin sosyalizmin dezavantajlarından kaçınmaya çalıştığını gösterir. Bu doğrultuda müdahalecilik politikasının sosyalizmden daha elverişli olduğu düşünülebilir. Çünkü özel mülkiyet ve üretim araçları sosyalizmde olduğu gibi ortadan kaldırılmamıştır. Bir anlamda müdahalecilik sistemi, sosyalizmin ekonomik ve sosyal yönden eksiklerini gidermek ve bir yandan da liberalizmden yararlanmak istemektedir.

Müdahalecilik liberalizmin apolojistliğini (savunusunu) yaptığı özel mülkiyet anlayışının varlığını kabul eder, ama girişimcilerin, sermayedarların vb. üretim araçlarını nasıl kullanacağını, otorite, buyruk, yasa ve yasaklarla belirlemekten de geri durmamaktadır (Mises, 2016: 135). Üretim araçlarını belirleyen otorite, piyasanın işleyişine de baskı ve tehdit unsurları ile müdahale edebilir. Bu noktada serbest piyasa ve devlet otoritesi karşı karşıya gelmektedir. Ortaya çıkacak temel problem, arz ve talep ilişkisinde yaşanacaktır. Otoritenin neyin nasıl üretileceğine karar vermesi olası değildir, çünkü neyin nasıl üretileceğine karar veren tüketicilerdir. Bu piyasa kanunu, girişimcileri ve kapitalistleri tüketicilerin emirlerine uymaya ve dileklerini en az zaman, işçilik ve sermaye malları harcamalarıyla yerine getirmeye zorlar (Mises, 2006: 157).

Mises'e göre serbest piyasanın arz ve talep dengesine müdahale eden otorite, büyük bir kargaşaya sebep olabilir. Başka bir deyişle, müdahaleci yönetim otoriter tutumu ile özel mülkiyetin üretimini sınırlar, arz ve talep işleyişine müdahale eder, istihdam ve büyüme için kendi araçlarını kullanır ve nihayet özel alana sirayet ederek anlam dünyasını yok etmeyi düşünebilir. Bu açıdan "ele geçirmek/elde etmek" ya da kazanma arzusu bu sistemin temel fonksiyonu haline gelir. Mises'e göre bu büyük bir trajedi ile sonuçlanır. Çünkü özel mülkiyet sosyalizmde olduğu gibi yeniden otoritenin denetimine teslim edilmektedir. Bu problem iki ayırım noktası sunar; ya serbest piyasanın müdahalesiz olması ya da üretim ve dağıtımın otoriteye teslim edilmesi yani ya kapitalizm ya da sosyalizmdir (Mises, 2016: 138). Nihayetinde piyasa sisteminde bir sonuç alamayan bu müdahaleci sistem, kamusal alanda insanlar üzerinde etkili olmak için kullanılacak çeşitli psikolojik araçlar arar. Görüldüğü gibi Mises, temelde müdahaleciliğin ekonomiyi bir çıkmaza sürüklemesi açısından sisteminin çökeceğini söylese de, sosyalizm için bunu net bir biçimde ifade edememektedir. Çünkü müdahalecilik geçmişi temele alırken, sosyalizm geleceğe odaklanmaktadır. Bundan dolayı Mises'in düşmanca tavrı daha çok sosyalizm üzerine odaklanmaktadır. Gelecekteki hakikat bir anlamda Mises'i tedirgin etmektedir.

Müdahaleciliğin Kimliği

Müdahaleciliğin etkili ve uygulanabilir olabilmesi için toplumsal, tarihsel ve sosyal bir anlam ifade etmesi gerekir. Toplumları ayakta tutabilmek, birlikte hareket etmeyi sağlamak için ortak bir hedefin ve hatta daha kolay bir yolla nefret kültürünün oluşturulması gerekmektedir. Bu duygu durumsal alanları en iyi besleyen kavram milliyetçiliktir. Çünkü milliyetçilik anlayışında geçmiş ya da tarih kimileri için bilgisel/zihinsel eğitimin bir kaynağı değil, haksız savaş için bir silah biriktirme alanıdır (Mises, 2010: 93).

Mises'e göre milliyetçiliğin XIX. Yüzyılın başlarında kazandığı anlam, devletin, halk ve millet kavramları ile birleşmesidir. Yani milliyetçilik Marksist sosyalistlerin önem verdiği sınıfsal bir durumdan daha çok millet kavramından yola çıkan bir grupsal oluşumu simgelemektedir (Ebeling, 2007: 119). Milliyetçilik, devletlerin kendi dilini konuşan halklardan oluşturulması, refahı koruması ve sınırları da tayin etmesi özellikleri ile yararlı bir politika sunmaktaydı. Bu yönü ile özel çıkarların genelin çıkarına hizmet ettiği liberalizme yakın bir anlam ifade edebileceği düşünülmekteydi. Ancak Mises'in yorumuyla bazı uluslar ufuklarını liberalizme değil de tarihlerine ve dogmatik düşüncelerine çevirmişlerdir. Devletlerin, asimile araçları ortaya çıkmaya başlarken, milliyetçiliğin ve liberalizmin birleşme umudu kaybolmaya ve milliyetçilik müdahaleciliğin aracı haline gelmeye başlamıştır. Ona göre milliyetçiliğin etkili olmaya başladığı devletlerde, müdahaleciliğin baskısı hissedilmiştir. Bu devletlerdeki asimilasyonun aracı olan eğitim ile kamplaşmalar yaşanmış ve gelecekte ortaya çıkacak birinci ve ikinci dünya savaşlarına zemin hazırlanmıştır.

Müdahalecilik sisteminde milliyetçilik, insanlara içsel mutluluk hissi değil de temelde mücadele ve tehlike hissi kazandırırken, tartışmalı bir mutluluk hissi yaşatıldığı bir gerçektir (Mises, 1919/1983: 249). Bu açıdan müdahaleciliğin kimliği, hem saldırganlığı etkin kılan hem de insanlara edilgin bir mutluluk hissi sağlayan milliyetçilik kavramıdır. Bununla birlikte milliyetçilik kimliği ulusların mezar kazıcısı olarak iki konumunu ifade eder. Birinci olarak milliyetçilik kavramı insanların tarihlerini ortaya çıkarmak için; ikinci olarak ise etkinliğini kaybetmiş insanları gömmek için mezar kazıcı bir konumdadır. Bu noktada müdahaleci devletçiliğin trajedisi açığa çıkmaya başlar. Bireyin mutluluğu aslında kendi huzurunu sağlamak ya da sürdürmek değil, kitlenin huzur yoksunluğudur. Bu durum daha önce ifade edildiği gibi kolektivizm ve birey arasında yaratılan uçurumu yeniden hatırlatır. Burada müdahalecilik modelinin de problematiği açığa çıkmaktadır. Müdahalecilik sosyalizmden farklı olarak bireye özel bir alan sunar ama bu alanda da bireyi tehdit etmeyi sürdürür. Yani birey tehlide maruz kalmaya gönüllü olsa da olmasa da baskı yaşam şekli haline gelir. Ona göre bu durum bireyi sosyalizmden daha farklı bir şekilde etkiler; sosyalizmde tam anlamıyla kolektif olma vardır bu açıdan birey zaten ifade olarak mümkün değildir, müdahalecilik de ise birey ifade durumunda olsa da ifade, ifade eden bir alan yaratamamaktadır. Müdahalecilik için kamusal alanda çözüm imkânsızdır, çünkü çözüm için yeni bir müdahale ortaya çıkmakta, bundan dolayı da sorunlar çözülmeden bir kenara

bırakılmaktadır. Bu da bir paradoks yaratır; müdahalecilik için elde edilenler değil elde edilecekler önemlidir. Ancak Mises'in müdahalecilik için belirlediği bu düşünce, günümüz liberalist toplumlarının da temel argümanı haline gelmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Mises sosyalizm, müdahalecilik, totalitarizm gibi devletçilik tiplerinin hem ekonomik olarak çöküşe neden olduğunu hem de özgürlük, bireysel gelişme, fırsat eşitliği gibi bireysel ve kamusal alanın varlığının garantörü durumunda olan etik ya da siyasi pek çok mekanizmayı ya da uygulamayı görmezden geldiğini iddia etmektedir. Bu açıdan bu yönetim biçimleri içerisinde devletler/yöneticiler “ben halkım” dediği her durumda insanüstü bir güç alanını ele geçirmek ve Tanrısal bir rolü oynamak istemektedirler. Başka bir deyişle bu kontrol edilemeyen güç, devleti beşeri, yaşama temas eden veya pratik olan yönlerinden uzaklaştırarak tapınılacak hale getirmektedir. İşte bu devletçilik modellerinde, devletin kolektif olarak ulaşması gereken hedefleri belirlemesi nedeniyle ortaya çıkacak her türlü acı ve mutluluğun tek sorumlusu olacağı ortadadır. Devletçilikte kolektif yapılar güçlendikçe, elde etme güdüsü açığa çıkmaktadır ve her şeyin çözümü için tek çare olarak savaş görülmektedir.

Mises, devletçiliğe karşıt ve bu görüşün hatalarından kaçınılabilecek bir düşünce olarak liberalizmi görür. Onun için liberalizm ne devletçilik gibi bir dogma ya da slogan, ne bir ideoloji ne de irrasyonel bir yöntemdir. Aksine liberalizm her an kendini güncellemeyi başaran bir modeldir. Bu anlayışın temelinde birey olduğu için, onun gerçek mutluluğu savaşta değil, barışta açığa çıkarılabilir. Bu nedenle bireyin varlığı temelde savaş değil de barışın her şeyin planlanabileceği bir durumu ifade eder.

Mises, devletçilik yapısını eleştirse de devletin barışı sağlamak için önemli olduğuna vurgu yapmaktan da geri durmamaktadır. Bu iddialar sıklıkla sınırlı ve minimal bir devlet yönünde olsa da onun bu değerlendirmelerinin zaman zaman genel felsefesiyle çatışan düşünceleri de yok değildir. Örneğin Mises; “Liberallere göre zorlama ve tazyik olmaksızın sosyal bütünlük ve beşeri medeniyetin var olması çok zordur” derken hem görüşleriyle çatışan hem de eleştirileri üzerine çeken yorumlarda bulunmaktadır (Mises, 2010: 61). Bu görüşü ile birlikte devletçiliğin etki alanını belli ölçüde genişletir ancak Hayek'in öne sürdüğü gibi devletin bireyler üzerindeki kapsamlı etkisine de yer vermemektedir. Çünkü Mises'e göre devletçiliğin kabulü bir işlevsellik ya da içerikle ilgili bir karara değil de formel anlamda takılı kalan bir duygusallığa işaret eder. Başka bir şekilde söylersek ona göre devletin/yöneticilerin piyasa sistemine müdahale etmesi gibi birçok siyasi ve ekonomik alanın temeli olarak piyasayı biçimlendiren araç ve uygulamaları etki altına almaya çalışması belli ölçüde doğaldır. Çünkü devletin temelinde kudretin nobranlığı vardır. Onun devletçilik eleştirisinde bu nobranlığın türsel, biçimsel anlamları gizlidir. O devletin gücünü reddetmez ama onun kullanılma biçimlerini eleştirir. Yani liberalizm baskıyı ne reddeder ne de reddetmek ister, toplumsal birlikteliğin oluşması için baskı görece olumsal bir yöntem olarak

ele alınabilir ama bunun haksız bir uygulamaya, nefret ve sadizmin aracına dönüşmemesi gerekir (Mises, 2016: 112). Bu açıdan toplum üzerinde nefret ve keder gibi duygular öfke gibi geçici değil, kalıcı etkiler bırakmaktadır. Ve insanların bir şekilde maruz kaldığı bu edilgin duygu durumları, korku duygusunu hâkim kılmak için yapılmaktadır. Ama bu korku, kalıcı nefret ile birlikte bireyin yaratıcılık, mutluluk, özgürlük, rekabet gibi istenilir yaşayış biçimlerini esir alır. Mutlak devletçilik anlayışıyla yaratılan bu mevcut şartlarda ekonomik temeller sarsılmaya ve ahlaki zarafet kaybolmaya, ilerleme fikri körelmeye, kabalık ve nobranlık artmaya başlar. Nihayetinde birey, devlet çarkının bir dişlisi haline gelir ve çarkın sürekli sisteme pompaladığı umut, bu umuda dayalı sevinç duygusu ne yazık ki etkin bireysel duyguları öznenen ayırmaya başlar.

Mises, devletçiliğin bireyi ortadan kaldırarak, kişileri amaçsız bıraktığını ileri sürer. Ancak, liberalizm ve laissez-faire kapitalizmi ile birey acaba sıklıkla Mises'in bahsettiği gibi coşkulu, huzurlu, özgür ve mutlu bir yaşama kavuşabilir mi? Modern liberal dünyanın pratik hayattaki para ekonomisi ile birlikte "hesapçı zihinleri" yaratmasının insan doğası açısından ne gibi sonuçları olabilir? (Simmel, 2009: 319). Kapitalizm ve liberalizm birlikteliğinin refahı sağladığı iddia edilirken, neden bu ilişkinin yaşandığı dönemlerden sonra savaşlar, totalitarizm ve militarizm hız kazanmıştır? Liberalizm bireylerin yaşadığı döneme uyum sağlaması ya da toplumsal dayanışmaya katılma gibi temel konularda gelecekte nasıl bir dünya hayal etmektedir? Başka deyişle liberalizmin temel dinamiklerinden biri olarak gösterilen rekabet ile dayanışma kavramları arasındaki denge nasıl sağlanacak veya bu dünyada nasıl bir arada olabileceklerdir? Nihayet liberalist bir devlette korkuya karşı koyulabilecek bir cephe nasıl açılır, insanlar bu cephe altında nasıl örgütlenir öncelikli problemlerimiz olarak görünür (Duhm, 2009: 65). Liberalizmin kendi anlamını belirleme konusunda dahi bir rahatlığa ya da esnekliğe ve dönemden döneme değişen çeşitli görünümlere sahip olması hakkında bir anlam karmaşasına neden olacağını göstermez mi? Bunlar gibi birçok soru Mises'in siyasi anlayışını değerlendirirken zihinlerimizde yankılanan ve cevap vermekte zorlandığımız sorulardır. Örneğin düşünürün 1927 yılında yayımlanan *Liberalismus* adlı kitabı 1960 yılında *Özgür ve Müreffeh İngiliz Milletler Topluluğu* şeklinde isim değiştirilerek yayımlanmıştır. Bu bile Mises'in veya düşünce tarihinin yaşadığı bir trajedi olarak ele alınabilir.

Anılması gereken bir diğer problem ise, devletlerin barışı sağlamak gibi zorunlu hallerde geçici bir süre de olsa güç kullanmasına müsaade edilmesidir. Mises, güç kullanımının sınırlarını belirtse de, gücün belirli bir otoritede olması gerektiğine yönelik vurgusu birçok sorunu açığa çıkarmaktadır. Bununla birlikte insanın hem edilgin hem de etkin karakterde olabileceğinin kabul edilmesi ve edilgin karakterlerin devletçilik anlayışında açığa çıktığının öne sürülmesi bir yana bu yoruma yöneltilebilecek çeşitli eleştirilerden kurtulmak adına öne sürdüğü tezler bile kendi başına sorunludur. Ayrıca Mises, mülkiyet edinimi ve edilgin duygu durumları arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiği konusunda da bir fikir belirtmemektedir. Bir anlamda liberalizm sisteminde bireyi etkin duygu durumu içerisinde

ele alan Mises, sosyalizm eleştirisinde kullandığı şekliyle bireyin tek tipleşmesine neden olabileceğini fark edemez.

Mises'e yöneltilen bu eleştirilerden bahsetmemizin ardından onun mutlak devletçilik eleştirisinin, önemli ve etkili argümanlar da barındırdığını kesinlikle belirtmemiz gerekir. O nihayetinde bir liberalist olarak hem anarko kapitalizmden hem de liberal sosyalizmden kurtulmaya çalışmış, yeni bir sistem inşa ederken irrasyonel, ütöpik, bütüncül, kolektivist sistemlerle çatışmış ve birçok özgün yorum geliştirmiştir. Mises'in bireysel özgürlük konusundaki yorumları yüzyıllar boyunca tartışılan kadın haklarına, devletçiliğin hükümlerine, dönemden döneme değişen kölelik sistemlerine, piyasanın otantikliğinin sağlanmasına, azınlıkların sorunlarına tam anlamıyla çözüm sunamasa da çağdaş siyaset felsefesine bir farklılık getirdiği kabul edilmelidir. Esasında Batı düşünce tarihine baktığımızda bireysel özgürlük tartışmaları kolektiflik ve bireysellik çatışkısından bir türlü kendisini kurtaramamıştır. Yine de Mises, liberalizmin barış, hoşgörü, güncellenebilir, somut, slogandan ve ideolojilerden uzak, dogmaları kabul etmeyen yönlerinden hareketle, yeni liberal sistemlerin kurulacağını düşünmekte ve daha doğru bir ifadeyle arzulamaktadır.

Mises'e göre günümüzdeki en asli problem irrasyonel olanla birlikte sloganların, mottoların, keyfiliklerin, yozlaşmaların tetiklenmesidir. Bu tür yozlaşmaları sonlandıramasa da, azaltabilecek olan liberal düşüncedir. Ancak liberal görüşü anlamak, gerçeklikler ve hakikatler üzerine düşünmek oldukça zordur. Çünkü muhafazakârlığın ve milliyetçiliğin etkisi fethedilmiş yaşamlar olarak her alanda hissedilmektedir. Bunun yanı sıra sosyalizmin irrasyonel bir içeriğe sahip ılıman empatik sloganları insanlara çok cazip görünmektedir. Müdahaleciliğin tetiklediği veya neden olduğu "itaat etme" ruhu kurumlarda rahatsız edici bir tınıyla hissedilmektedir. Bu nedenle liberal olduğunu söyleyen birinin dahi duyguları ve düşünceleri muhafazakâr, sosyalist ve müdahaleci yöntemlerle ele geçirilmektedir. Bireyler gerçeklikten hareketle özgür ve etkin yaşamak için birlik içinde bir yaşama katılmalıdır. Mises, bu birlik içindeki yaşamı akıl ve eylem merkezli bir arayış olarak ele alır. Bu arayış ya da mücadele için isyan ve risk kavramlarını tercih etmemiştir. Çünkü ona göre bu kavramlar sosyalizmin devrimci ruhunu ön plana almaktadırlar. Fakat düşünür kişilik bunalımları, ötekileştirme, tanınma, kimlik oluşturma gibi çeşitli siyasi krizlerle baş edebilmek için başka bir öneride de bulunmaz.

Sonuç olarak çağımızda gözlemlenen ekonomik, siyasi ve sosyal krizlere karşı insanlarda yer eden risk ve isyan arzularını liberallerin görmezden gelmesi, onları aynı şeyleri öne sürerek haklı çıkmaya çalışan söylevciler konumuna yerleştirmektedir. Alt sınıfların özlem, arzu, öfke gibi temel duygularının kökenlerini araştırmadan sosyalizme Mises'in tepki göstermesi yüzeysel bir eleştiri olarak kalmaktadır. Özellikle otoriter yönetimlerce bütün insanlığın tehdit edildiği günümüzde, emek, kardeşlik, özgürlük ve eşitlik gibi evrensel değerlerin liberalizmin de katkı sunduğu savaş, yıkım ve yozlaşmalarla çözülemeyeceği bir gerçektir. Mises'in sosyal ve fen bilimlerinin gelişmeleri olarak tanımladığı liberalizm söylemlerinin belirli tutarlı yönleri olsa da, ahlak felsefesi açısından çözüm önerileri

eksiklikler barındırmaktadır. Mises'in bireysel gelişime ve ilerlemeye işaret ederken öne çıkardığı yararçı bir ahlak, etkin bir çalışma hayatı, maddi bir kazanç ve başarı ilkçağlardan beri övülen mutluluğa ulaştırabilir mi? Yararçılığın insanlığı sonuç odaklı bir düşünce üzerinden nasıl köleleştirildiği ortadadır. Yine bireylerin karakteri, kimliği ve kişiliğiyle birlikte natüralist düzleme indirildiği bir çağ kendi başına sorunlu görünmektedir. Bu nedenle Mises'in sosyalizme "canavar" derken, liberalizmin bireyler, toplumlar üzerinde yarattığı "canavar"lıklarını ilerleme kavramı ile gölgelemeye çalışması kabul edilemezdir. Bundan dolayı insanlığın topyekûn mücadelesinin ve arayışının evrensellik, eşitlik, özgürlük ve "ortak iyi" kavramları ile kardeşlik statüsü altında nasıl birleştirilebileceğini düşünmek gereklidir.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3 (2), 189-206. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11352/335759> adresinden erişildi.
- Biber, A. E. (2008). Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 56-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/basbed/issue/43957/174820> adresinden erişildi.
- Callahan, G. (2005). Oakeshott and Mises on Understanding Human Action. *The Independent Review Journal*, Independent Institute Press, 2(10), 231-248.
- Duhm, D. (2009). *Kapitalizmde Korku*, (S. Sölçün, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Ebeling, R. M. (2007). Ludwig von Mises: Özgürlüğün Ekonomi Politikçisi, (S. Yaman, Çev.). *Liberal Düşünce Dergisi*, 12 (45), Kış-Bahar, 115-132. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48197/609975> adresinden erişildi.
- Hobbes, T. (2013). *Leviathan*, (13. Baskı) (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Leeson, P.T. and Boettke, P. J. (2006). Was Mises Right?. *Review of Social Economy Journal*, Taylor & Francis Press, 2(64), 247-265.
- Machiavelli, N. (2010). *Prens*, (A. Tathier, Çev.). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Mises, L. von . (1943). Socialism "versus" European Democracy. *The American Scholar Journal*, Published by The Phi Beta Kappa Society, 2(12), 220-231.
- Mises, L. von. (1944). The Treatment of "Irrationality" in the Social Sciences, *Philosophy and Phenomenological Research Journal*, 4(4), 527-546.
- Mises, L. von. (1977). A Critique of Interventionism, Alabama: Ludwig von Mises Institute Publication.
- Mises, L. von. (1983). *Nation, State, and Economy: Contributions to The Politics and History of Our Time*, (L. B. Yeager, Çev.). Originally Published Under The Institute for Humane Studies Series in Economic Theory. (Orijinal çalışma 1919 tarihinde yayınlanmıştır.)
- Mises, L. von. (1990). *Economic Freedom and Interventionism*. New York: First Published by The Foundation for Economic Education.
- Mises, L. von. (2004). *Anti Kapitalist Zihniyet*, (Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mises, L. von. (2006). *The Causes of the Economic Crisis*, (B. B. Greaves and P. L. Greaves, Çev.). Alabama: Published by Ludwig von Mises Institute.
- Mises, L. von. (2007a). *Sosyalizm*, (Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mises, L. von. (2007b). *Theory and History*. Alabama: Published by the Ludwig von Mises Institute.
- Mises, L. von. (2008). *İnsan Eylemi*, (İ. Aktar, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mises, L. von. (2010). *Kadir-i Mutlak Devlet*, (Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mises, L. von. (2016). *Liberalizm*, (Y. Ögüt, Çev.). İstanbul: Liber Plus Yayınları.
- Mises, L. von. (2018). *Bürokrasi*, (A. Yayla-F. Ergin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Rothbard, M. N. (2008). Ekonomik Krizler, İşçevrimleri, Mises ve Çağımızın Paradigması. (M. Acar, Çev.). *Liberal Düşünce Dergisi*, (51-52), 33-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48195/609927> adresinden erişildi.
- Rodrigues, J. (2013). The Political and Moral Economies of Neoliberalism: Mises and Hayek, *Cambridge Journal of Economics*, Oxford University Press, 5(37), 1001-1017.
- Rothbard, M. N. (1973). *The Essential von Mises*. Alabama: Published by Bramble Minibooks Lansing Michigan.
- Salerno, J. T. (1990). Ludwig von Mises as Social Rationalist, *The Review of Austrian Economics*, 4, 26-54
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*, (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Taner, A. (2013). Çağdaş Liberalizmde Yeni Yol Ayrımı: Anarko Kapitalist Liberalizme Karşı Minimal Devletçi Liberalizm. *Liberal Düşünce Dergisi*, (69-70), 227-243. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48162/609362> adresinden erişildi.

Taşkın, A. (2019). *İskoç Aydınlanması*. Ankara: Liberte Yayınları.

Extended Abstract

The aim of this article is to present the rationalist perspectives of Mises, who is a liberalist thinker, and his critiques of statism from different perspectives. In order to better understand the bases of this purpose, we have decided to present a general outline about the origin of the concept of statism in the introduction part. We formed the frame of this outline as Mises' rationalist orientation and emphasis on different aspects of statism. Then, we tried to put forward two main criticisms of Mises in order to realize our purpose in the context of statism criticisms. We based these two basic statism criticisms on socialism and interventionism.

Firstly, our aim is to explain the basics of the socialist statism model from different perspectives. According to him, the aim of the socialist statism model is to destroy private property and individual freedoms. In his point of view, while this model of statism destroys private property and freedoms, it cannot build a new understanding of freedom instead. This understanding degrades freedoms into certain commands, orders and conditionings. However, the type of person he creates has a meaning based on slogan, passive emotion, and obedience. This type of person can show a tendency to the social things, perceptions, prejudices, dogmas, and to the whole. Ultimately, individual nature of human being is sacrificed to collectivism. For Mises, because this model of statism considers the state as a sacred or worshipable instrument, individuals are chained to it. This socialist state model accepts the method of autarky or self-sufficiency that is inward rather than extrovert. However, since this method of autarky does not prioritize establishing connections with other countries, the state's market system may collapse. Therefore, this understanding of the state model should seek other lands to conquer. Accordingly, according to Mises, this state model constantly resorts to slogans and perception studies to keep its people together. In this respect, the people assume a submissive role towards the state. In the light of these points of view, Mises wants to reveal that the socialist state has a harmful structure.

Secondly, Mises begins to examine the interventionist model of statism. According to him, there is an element of constant pressure and threat on the basis of this understanding of statism. Therefore, the main purpose of this understanding is to control the economy and individuals. In his opinion, this state model may first want to get back to the historical, traditional conservative values in order to control individuals. At this point, the concept connecting the emotional states of individuals to the state best is nationalism. The concept of nationalism injects individuals with a desire for struggle and risk rather than a sense of happiness. In this respect, the concept is useful for the interventionist state model. According to Mises, although the interventionist state model basically seems to give more space to individuals, this space returns to them as threat, pressure, deterrence. In this regard, the understanding of interventionism almost captures the individual, the areas of freedom and the feeling of happiness. So, the interventionist state model contains different tragedies than socialism. Because this state model uses the dogmatic values of individuals and attributes their expression styles, virtues, behaviours and norms to the old traditional perspectives. These traditional norms have a dull attitude towards change, transformation and innovation. In a sense, this means imprisoning the truths of individuals within the dogmatic principles of the past. With these aspects, Mises considers the interventionist state model as very dangerous.

Consequently, we have tried to discuss Mises' criticism of statism from different angles or perspectives. Our main purpose is to reveal how both socialism and interventionism state models sacrifice individuals for collectivism. Because in the understanding of interventionism, while it is tried to build collectivism with repression by returning to conservative or traditional values, on the other hand, it is tried to build collectivism in an emotional sense by targeting the future in the socialist state model. In these respects, the reason why we consider both models of statism is that today's models dominate or desire to prevail in similar ways to a certain extent. In these regards, our research obviously reveals how today's individuals are exploited. Despite these statism models, Mises

proposes the understanding of liberalism. However, the proposed liberalism, unlike classical liberalism, will have renewed itself in rational aspects and adapted its possibilities to today's freedom conditions. However, while this understanding of liberalism tends to the freedom of the individual to a certain extent, it also ignores how it is exploited under capitalism. At this point, we support an understanding in which solidarity is revealed and that builds the future with the slogan of brotherhood, not "the desire for dominance".

